

STATEMENT OF POLISH INTERNATIONAL LAWYERS CONCERNING THE AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE

The axiology of the modern international legal order is founded upon the maintenance of international peace and security, ensuring of justice and respect for fundamental human rights. The armed attack and consecutive military activities of the Russian Federation, undertaken since 24 February 2022 against Ukraine on its territory, severely compromise these values. These activities constitute violations of fundamental principles of international law embodied in the Charter of the United Nations (the UN Charter), which are simultaneously binding as customary international law. They undermine the core of the legal order that regulates relations within the contemporary international community. The norms prohibiting the threat and use of force are of special character, therefore the Russian Federation violated its legal obligations, not only towards Ukraine, but also towards the international community as a whole.

The actions of the Russian Federation preceding the use of force against Ukraine and the subsequently undertaken military activities constitute, assessed together and separately, a violation of the prohibition of the threat and use of force, as stated in Article 2(4) of the UN Charter, and binding as customary norm. At the same time, those actions violate the principle of peaceful settlement of international disputes, as embodied in Article 2(3) of the UN Charter, and in the corresponding customary norm.

The military activities of the Russian Federation violate the prohibition of the use of force. They do not fall within the scope of any of the permissible exceptions since they are neither conducted upon the prior authorization of the UN Security Council under Chapter VII, nor are they undertaken in self-defence on the basis of Article 51 of the UN Charter and the corresponding customary norm. They do not constitute a response to an armed attack by Ukraine which actually never occurred. Moreover, there was no possibility of invoking even the contested concept of pre-emptive self-defence, as there was no risk of any imminent armed attack by Ukraine.

The ‘invitation’ issued by the authorities of the so-called Donetsk People’s Republic (DPR) and so-called Luhansk People’s Republic (LPR), whose statehood had been recognized by the Russian Federation (on the basis of their alleged right to self-determination), cannot justify the military activities of the Russian Federation against Ukraine. Those actions have no legal effect, because they are not justified by facts nor by modern international law, and as such they constitute a violation of Ukraine’s territorial integrity. Only legitimate, effective and internationally recognized authorities of a State may invite other States to a military intervention in the territory of the State concerned (intervention by invitation/military assistance on request). Because of the same reasons, so-called DPR and so-called LPR are not empowered to effectively request the Russian Federation to undertake military action against Ukraine on the basis of the right to collective self-defence. Notwithstanding that, self-defence – individual as well as collective – is always subject to strict limitations set out by the principles of necessity and proportionality of the actions to repel an armed attack.

Therefore, military activities of the Russian Federation against Ukraine constitute an act of aggression, in the meaning of the United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX) of 1974, reflecting the binding customary law. It defines an act of aggression as ‘the use of armed force by a State against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another State, or in any other manner inconsistent with the Charter of the United Nations’ (Article 1 of the Annex to the Resolution). The prohibition of aggression is considered a peremptory norm (*jus cogens*), having an *erga omnes* character (effective towards international community as a whole). Thus, all States are obliged to undertake actions in order to stop a breach of such norm, and are also obliged not to recognize as lawful a situation created by it. Sanctions against the Russian Federation are lawful as a result of the committed act of aggression, which gives rise to international responsibility. Aggression as an act of a State must be distinguished from the crime of aggression, understood as an act of an individual who is subject to international criminal responsibility (more on this issue below).

Simultaneously, the military activities of the Russian Federation qualify as an armed attack, in the meaning of Article 51 of the UN Charter, and under customary law. Accordingly, the military response of Ukraine constitutes internationally lawful self-defence. Circumstances show that military actions undertaken by Ukraine meet the requirements of necessity and proportionality.

Article 51 of the UN Charter provides not only an individual right to self-defence, but also a right to collective self-defence. Therefore, any possible military assistance provided for the State victim of an armed attack, at its request, is fully lawful and fits in the scope of collective self-defence.

According to the Resolution 3314 (XXIX) consent of a State to place its territory at a disposal of another State, to be used by that other State for perpetrating an act of aggression against a third State constitutes itself an act of aggression. Accordingly, the Republic of Belarus, from whose territory an attack of a part of the Russian armed forces against Ukraine was performed, is responsible for aggression, and as a result, adequate countermeasures might and should be undertaken also against it.

The military action between the Russian Federation and Ukraine, from a legal point of view, is an international armed conflict, to which norms of the four Geneva Conventions of 1949 on the protection of the victims of war, of the 1977 First Protocol thereto and of customary international humanitarian law apply.

Among the norms applicable to international armed conflict, the following ones should be recalled: it is prohibited to target civilian population and civilian objects; attacks must be limited only to military objectives; it is forbidden to conduct attacks, in which the attacking party does not distinguish between military objectives and civilian population and objects; the wounded and the sick should be collected and cared for; hospitals, all kinds of units of Medical Service, and medical personnel, are to be protected; combatants who fell into the hands of the enemy should be granted the status of prisoners of war; prisoners of war are protected, also against public curiosity; it is forbidden to use such methods and means of warfare that cause unnecessary suffering; it is also prohibited to use methods and means which cause or could cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment.

Even if the Russian Federation is not a party to the conventions prohibiting the use of anti-personnel mines or cluster munition, those kinds of weapons are considered inhumane, because they can cause unnecessary suffering. Moreover, incendiary weapons, including thermobaric projectiles, the use of which in the ongoing armed conflict is attributed to the Russian Federation, cannot be used in the vicinity of civilians. As regards the public threats of the president of the Russian Federation concerning the use of nuclear weapons, it must be recalled that the International Court of Justice (the ICJ) recognized the use of nuclear weapons as contrary to fundamental humanitarian rules. The ICJ stated that the use of such weapons should only be acceptable *ultima ratio* if the very survival of a State is at stake, which is not the present case.

In an armed conflict norms guaranteeing fundamental human rights, including the right to life and prohibition of torture apply simultaneously to international humanitarian law. During an armed conflict arbitrary actions violating fundamental human rights may occur. Those violations may become a subject of individual or interstate complaints before the European Court of Human Rights or before other competent international human rights bodies (e.g. the Human Rights Committee).

The Russian Federation has committed an act of aggression, and the president and other State and military officials have perpetrated the crime of aggression. Neither the Russian Federation nor Ukraine are parties to the Statute of the International Criminal Court (ICC), let alone they did not ratify the amendments concerning the definition of the crime of aggression, and the conditions for the exercise of jurisdiction in respect of this crime. However, the ICC can exercise jurisdiction in regard to the ongoing armed conflict in Ukraine on the basis of the Ukrainian declaration of 8 September 2015 over the perpetrators of war crimes, crimes against humanity and genocide. This declaration recognizes the competence of the Court regarding the events which have occurred in Ukraine after 20 February 2014. The jurisdiction of the ICC includes not only individuals who commit those crimes, but also persons who order, solicit, or induce, or in any other way contribute to the commission of those crimes. The responsibility also applies to the president, the minister of foreign affairs and the prime minister, because their immunities do not bar the Court from exercising its jurisdiction.

The Prosecutor of the ICC expressed his willingness to investigate the situation in Ukraine. Moreover, the individual States are not barred from initiating their own investigations on the basis of universal jurisdiction or from documenting crimes committed in the territory of Ukraine. Such investigations would not only support the procedure before the ICC by providing evidence, but also may pave the way to prosecuting low-rank perpetrators before domestic courts and result in effective convictions for the crimes committed in Ukraine. We emphasize that judging the committed crimes will not be effective without large-scale assistance of national jurisdictions, both in terms of own documentation of committed crimes and conducted criminal proceedings over the perpetrators, as well as possible cooperation with the ICC. Since the Court cannot prosecute the crime of aggression, there is a special role for the courts of those States which have appropriate domestic rules allowing convicting for the crime of aggression.

Past violations of international law by other States, including the unlawful use of force, do not justify such violations either now or in the future. They result in the international responsibility of the State concerned. Thus, the Russian Federation should be held responsible for having committed an armed attack against Ukraine. We are of the opinion that the lack of adequately strong condemnation by the academic community of violations of international law in the past, should not hamper this community from reacting to the current violations. Gross violations of international law should be always condemned irrespective of who is committing them.

We hereby stand in solidarity with Ukrainian international lawyers and declare our full support and assistance in undertaking legal actions in order to hold the Russian State accountable for internationally wrongful acts, and to prosecute

individuals responsible for the violations of international legal norms. Simultaneously, we express our deep respect for those Russian international lawyers who, despite the consequences they might face, had the courage to protest against violations of international law committed by the State of which they are nationals.

4 March 2022

STANOWISKO POLSKICH PRAWNIKÓW MIĘDZYNARODOWYCH DOTYCZĄCE AGRESJI FEDERACJI ROSYJSKIEJ PRZECIWKO UKRAINIE

Fundamentem aksjologicznym współczesnego porządku międzynarodowoprawnego jest zachowanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, zapewnienie sprawiedliwości i poszanowania podstawowych praw człowieka. Kolejne działania zbrojne Federacji Rosyjskiej, podejmowane od 24 lutego 2022 roku przeciwko Ukrainie na jej terytorium, rażąco godzą w te wartości. Stanowią naruszenia podstawowych zasad prawa międzynarodowego zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych (KNZ) i wiążących również na podstawie międzynarodowego prawa zwyczajowego. Podważają samą istotę porządku prawnego regulującego stosunki we współczesnej społeczności międzynarodowej. Ze względu na szczególnie charakter normy zakazującej groźby lub użycia siły zbrojnej naruszonej przez Federację Rosyjską, państwo to pogwałciło swoje zobowiązania prawne nie tylko w stosunku do Ukrainy, ale także wobec całej społeczności międzynarodowej.

Działania Federacji Rosyjskiej poprzedzające użycie siły zbrojnej przeciwko Ukrainie, a następnie podjęte działania zbrojne stanowią, łącznie i z osobna, naruszenie zakazu groźby i użycia siły zbrojnej przewidzianego w art. 2 ust. 4 KNZ, oraz obowiązującej równolegle normy zwyczajowej. Równocześnie, działania te stanowią naruszenie zasady pokojowego rozwiązywania sporów międzynarodowych przewidzianej w art. 2 ust. 3 KNZ oraz odpowiadającej jej normy zwyczajowej.

Działania zbrojne Federacji Rosyjskiej stanowią naruszenie zakazu użycia siły zbrojnej, gdyż nie wchodzą w zakres żadnego z przewidzianych wyjątków od tej zasady, tj. nie były prowadzone z upoważnienia Rady Bezpieczeństwa ONZ na podstawie rozdziału VII KNZ, ani w samoobronie na podstawie art. 51 KNZ oraz równolegle obowiązującej normy zwyczajowej. Nie stanowiły bowiem odpowiedzi na napaść zbrojną ze strony Ukrainy – taka sytuacja nie miała miejsca w rzeczywistości. Nie istniało również ryzyko nieuchronnej napaści zbrojnej ze strony Ukrainy,

co wyklucza powołanie się nawet na sporną we współczesnym prawie międzynarodowym koncepcję samoobrony uprzedzającej (wyprzedzającej).

Podstawy działań zbrojnych Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie nie stanowi tak- że „zaproszenie” wystosowane przez władze tzw. Donieckiej Republiki Ludowej (DRL) i tzw. Ługańskiej Republiki Ludowej (ŁRL), których państwowość Federacja Rosyjska uznała z powołaniem się na prawo do samostanowienia narodów. Czynności te pozostają prawnie bezskuteczne, gdyż nie znajdują żadnego uzasadnienia w faktach oraz we współczesnym prawie międzynarodowym i tym samym naruszają integralność terytorialną Ukrainy. Z wnioskiem o interwencję zbrojną na swoim terytorium i do tego terytorium ograniczoną, zwracać się mogą tylko prawowite i efektywne władze danego państwa korzystające z uznania międzynarodowego (interwencja na zaproszenie). Z tych samych względów tzw. DRL i tzw. ŁRL nie były władne skutecznie zwrócić się do Federacji Rosyjskiej o podjęcie działań zbrojnych przeciwko Ukrainie na podstawie prawa do samoobrony zbiorowej. Niezależnie od powyższego, należy zauważyć, że samoobrona – zarówno indywidualna, jak i zbiorowa – podlega zawsze daleko idącym ograniczeniom wytyczonym przez zasady konieczności i proporcjonalności podjętych działań w stosunku do odpieranej napaści zbrojnej.

W związku z powyższym, działania zbrojne Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie stanowią agresję w rozumieniu, odzwierciedlającej wiążące prawo zwyczajowe, Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 3314 (XXIX) z 1974 roku. Definiuje ona agresję jako „użycie siły zbrojnej przez państwo przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej innego państwa, albo w inny sposób niezgodny z KNZ” (art. 1 Aneksu do Rezolucji). Zakaz agresji stanowi normę bezwzględnie wiążącą (*ius cogens*) i mającą charakter *erga omnes* (skuteczną wobec społeczności międzynarodowej jako całości). W konsekwencji wszystkie państwa są zobowiązane do podjęcia działań nakierowanych na powstrzymanie naruszania tej normy, jak również są zobowiązane do nieuznawania skutków tegoż naruszenia. Sankcje zastosowane wobec Federacji Rosyjskiej są legalne ze względu na dokonany akt agresji, który pociąga za sobą międzynarodową odpowiedzialność państwa. Od agresji jako aktu państwa trzeba odróżnić zbrodnię agresji, rozumianą jako czyn jednostki, który podlega odpowiedzialności międzynarodowokarnej (szerzej patrz niżej).

Równocześnie, działania zbrojne Federacji Rosyjskiej kwalifikują się jako napaść zbrojna w rozumieniu art. 51 KNZ i na podstawie równolegle obowiązującej normy zwyczajowej. W związku z powyższym, zbrojna odpowiedź Ukrainy stanowi zgodną z prawem międzynarodowym samoobronę. Okoliczności wskazują, że działania zbrojne podejmowane dotychczas przez Ukrainę spełniają wymogi zasad konieczności i proporcjonalności.

W art. 51 KNZ mowa jest nie tylko o indywidualnym prawie do samoobrony, ale także prawie do samoobrony zbiorowej. Dlatego też ewentualna pomoc zbrojna udzielana państwu, które padło ofiarą napaści zbrojnej, okazana na jego prośbę, jest w pełni legalna i wpisuje się w ramy samoobrony zbiorowej.

Przywoływana wyżej Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego nr 3314 (XXIX) jako akt agresji wymienia również udostępnianie własnego terytorium do dokonania agresji przez państwo trzecie. Tym samym Białoruś, z której terytorium nastąpił atak części sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, jest odpowiedzialna za agresję i w związku z tym także wobec Białorusi mogą i powinny być podjęte odpowiednie przeciwdziałania.

Działania zbrojne między Federacją Rosyjską a Ukrainą są z prawnego punktu widzenia międzynarodowym konfliktem zbrojnym, do którego znajdują zastosowanie przepisy czterech konwencji genewskich o ochronie ofiar wojny z 1949 r. oraz pierwszy protokół dodatkowy z 1977 r. do tych konwencji, a także normy zwyczajowego międzynarodowego prawa humanitarnego.

W międzynarodowym konflikcie zbrojnym obowiązuje szereg reguł, spośród których przywołujemy następujące: zakazane jest atakowanie ludności cywilnej i obiektów cywilnych; ataki muszą być ograniczone wyłącznie do celów wojskowych; zakazane jest przeprowadzanie ataków, w których atakujący nie czyni rozróżnienia między celami wojskowymi a obiektami i osobami cywilnymi; ranni i chorzy powinni być zbierani i leczeni; szpitale, wszelkiego rodzaju placówki pomocy medycznej, tak jak i personel medyczny, podlegają ochronie; kombatanci, którzy znaleźli się w rękach nieprzyjaciela mają prawo do statusu jeńca wojennego; jeńcy wojenni są chronieni, także przed ciekawością publiczną; zakazane jest używanie wszelkich metod i środków prowadzenia walki, które mogą powodować zbędne cierpienie; zabronione jest również stosowanie takich metod i środków, które wywołują rozległe, długotrwałe, i poważne szkody w środowisku naturalnym lub po których można oczekiwać, że takie szkody wywołają.

Nawet jeśli Federacja Rosyjska nie jest stroną konwencji zakazujących użycia min przeciwpiechotnych lub broni kasetowej, to taka broń jest uznawana za niehumanitarną, ponieważ może powodować zbędne cierpienia. Ponadto, broni zapalającej, w tym pocisków termobarycznych, których użycie przypisuje się Federacji Rosyjskiej w trwającym konflikcie zbrojnym, nie wolno używać w pobliżu osób cywilnych. Wobec publicznych gróźb prezydenta Federacji Rosyjskiej o użyciu broni nuklearnej należy podkreślić, że Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości uznał użycie broni nuklearnej za sprzeczne z podstawowymi zasadami humanitarnymi. Trybunał ten stwierdził, że użycie takiej broni byłoby dopuszczalne tylko w sytuacji, gdy zagrożona byłaby egzystencja państwa, a takie zagrożenie nie istnieje w przypadku Federacji Rosyjskiej.

W konfliktach zbrojnych oprócz międzynarodowego prawa humanitarnego obowiązują równolegle normy gwarantujące podstawowe prawa człowieka, w tym prawo do życia oraz zakaz tortur. W trakcie konfliktu zbrojnego może dochodzić do arbitralnych działań naruszających podstawowe prawa człowieka. Naruszenia te mogą stać się przedmiotem postępowań wszczynanych skargą indywidualną lub międzypaństwową przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka lub przed innymi międzynarodowymi organami ochrony praw człowieka (na przykład Komitetem Praw Człowieka).

Federacja Rosyjska dokonała aktu agresji, zaś członkowie jej władz na czele z prezydentem dopuścili się zbrodni agresji. Choć zbrodnia agresji została zdefiniowana w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego (MTK), to ani Federacja Rosyjska, ani Ukraina nie są stronami Statutu Trybunału, ani tym bardziej nie ratyfikowały poprawek do Statutu dotyczących definicji zbrodni agresji i warunków wykonywania jurysdykcji w stosunku do tej zbrodni. Międzynarodowy Trybunał Karny może wykonywać jurysdykcję odnośnie do toczącego się konfliktu zbrojnego wobec sprawców zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości i ludobójstwa popełnionych w Ukrainie, na podstawie deklaracji tego państwa z 8 września 2015 r. uznającej kompetencję Trybunału w stosunku do wydarzeń mających miejsce w Ukrainie po dniu 20 lutego 2014 r. Jurysdykcja MTK obejmuje nie tylko osoby, które te zbrodnie popełniają, ale także osoby, które zlecają ich popełnienie, namawiają do nich, czy przyczyniają się do ich popełnienia w jakikolwiek inny sposób. Odpowiedzialność dotyczy także prezydenta, ministra spraw zagranicznych i premiera, gdyż ich immunitety nie stanowią przeszkody w postępowaniu przed Trybunałem.

Prokurator MTK wyraził gotowość prowadzenia śledztwa dotyczącego sytuacji w Ukrainie. Nic też nie stoi na przeszkodzie, aby państwa wszczynały własne dochodzenia na podstawie jurysdykcji uniwersalnej, dokumentując zbrodnie międzynarodowe popełniane na terytorium Ukrainy. Takie postępowanie nie tylko może wspomóc MTK przez dostarczanie dowodów, ale także doprowadzić do prowadzenia alternatywnych, krajowych postępowań sądowych wobec niższych rangą sprawców, a w rezultacie do efektywnego osądzenia sprawców zbrodni w Ukrainie. Podkreślamy, że osądzanie popełnionych zbrodni nie będzie skuteczne bez szerokiego wsparcia jurysdykcji krajowych zarówno w zakresie własnej dokumentacji popełnianych zbrodni i prowadzonych postępowań karnych w odniesieniu do sprawców zbrodni, jak i ewentualnej współpracy z MTK. Zwracamy także uwagę na to, że skoro Trybunał nie może osądzić zbrodni agresji, to szczególną rolę mogą odegrać w tym zakresie sądy krajowe tych państw, które mają odpowiednie przepisy wewnętrzne pozwalające na ściganie winnych agresji.

Dokonane w przeszłości przez inne państwa naruszenia prawa międzynarodowego, w tym zakazu użycia siły zbrojnej, nie uzasadniają jego naruszeń obecnie

i w przyszłości. Skutkują natomiast odpowiedzialnością międzynarodowoprawną państwa dokonującego naruszenia obowiązującej normy. Odpowiedzialność taką winna ponieść Federacja Rosyjska za dokonanie napaści zbrojnej na Ukrainę. Wyrażamy przy tym przekonanie, że brak odpowiednio stanowczego potępienia przez społeczność naukową naruszeń prawa międzynarodowego w przeszłości, nie powinien powstrzymywać jej od reagowania na naruszenia, które mają miejsce obecnie. Rażąco naruszenia prawa międzynarodowego powinny być piętnowane zawsze i niezależnie od tego, przez kogo są dokonywane.

Niniejszym solidaryzujemy się z ukraińskimi prawnikami międzynarodowymi i deklarujemy wszelkie wsparcie i pomoc w podejmowaniu działań prawnych mających na celu pociągnięcie do odpowiedzialności międzynarodowej zarówno państwa rosyjskiego, jak i jednostek odpowiedzialnych za naruszenia norm prawa międzynarodowego. Równocześnie wyrażamy głęboki szacunek dla tych rosyjskich prawników międzynarodowych, którzy nie bacząc na grożące im konsekwencje, mieli odwagę, aby zaprotestować przeciwko naruszeniom prawa międzynarodowego dokonywanym przez państwo, którego są obywatelami.

4 marca 2022 r.

ЗАЯВА ПОЛЬСЬКИХ ЮРИСТІВ- МІЖНАРОДНИКІВ ЩОДО АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Аксіологія сучасного міжнародного правопорядку ґрунтується на підтримці міжнародного миру та безпеки, забезпеченні справедливості та поваги до основних прав людини. Збройний напад і наступні воєнні дії Російської Федерації, які ведуться проти України на її території з 24 лютого 2022 року, грубо порушують ці цінності. Ці дії є порушенням основоположних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті Організації Об'єднаних Націй (Статут ООН), які водночас є юридично обов'язковими нормами міжнародного звичаєвого права. Ці дії підривають основу правового порядку, який регулює відносини в сучасному міжнародному співтоваристві. Норми, які забороняють застосування сили або погрози силою, мають особливий статус, тому Російська Федерація порушила свої юридичні зобов'язання не лише перед Україною, а й перед міжнародною спільнотою в цілому.

Дії Російської Федерації, які передували застосуванню сили проти України, та подальші воєнні дії є, у сукупності та окремо, порушенням заборони

погрози силою та її застосування, як передбачено статтею 2(4) Статуту ООН, що є імперативною нормою звичаєвого права. Водночас ці дії порушують принцип мирного вирішення міжнародних спорів, закріплений у статті 2(3) Статуту ООН, та відповідної норми звичаєвого права.

Воєнні дії Російської Федерації порушують заборону застосування сили. Вони не підпадають під дію жодного з допустимих винятків, тому що вони не проводяться ані з попереднього дозволу Ради Безпеки ООН у відповідності до розділу VII, ані з метою самооборони на підставі статті 51 Статуту ООН, що також є нормою звичаєвого права. Вони не є відповіддю на збройний напад України, якого насправді ніколи не було. Більше того, неможливим є посилення на спірну концепцію превентивної самооборони, оскільки не існувало ризику неминучого збройного нападу з боку України.

‘Запрошення’, надане владою так званої Донецької народної республіки (ДНР) та так званої Луганської народної республіки (ЛНР), державність яких була визнана Російською Федерацією (на основі заявленого ними права на самовизначення), не може бути підставою для воєнних дій Російської Федерації проти України. Ці дії не мають юридичної сили, тому що вони не ґрунтуються ні на фактах, ні на нормах сучасного міжнародного права, і є порушенням територіальної цілісності України. Лише законні, ефективні та міжнародно визнані органи держави можуть просити інші держави про введення військ на територію відповідної держави (інтервенція за запрошенням/військова допомога за запитом). Зважаючи на ці причини, так звані ДНР та ЛНР не мають права просити Російську Федерацію про ведення воєнних дій проти України на основі права на колективну самооборону. Незважаючи на це, самооборона - як індивідуальна, так і колективна, завжди підлягає суворим обмеженням, що встановлюються принципами необхідності та пропорційності дій для відбиття збройного нападу.

Відтак, воєнні дії Російської Федерації проти України є актом агресії у відповідності з Резолюцією 3314 (XXIX) 1974 року, що містить у собі імперативні звичаєві норми. Вона визначає акт агресії як ‘застосування державою збройної сили проти суверенітету, територіальної недоторканості або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним із Статутом Організації Об’єднаних Націй (стаття 1 додатку до Резолюції). Заборона агресії вважається імперативною нормою (*jus cogens*) та є нормою *erga omnes* (діє по відношенню до міжнародної спільноти в цілому). Таким чином, усі держави зобов’язані вжити заходів для припинення порушення такої норми, а також зобов’язані не визнавати як правомірну ситуацію, яка склалась з порушенням цієї норми. Санкції проти Російської Федерації є правомірними, адже були застосовані внаслідок вчиненого акту агресії, який тягне за собою

міжнародну відповідальність. Агресію як дію держави потрібно відрізнити від злочину агресії, що розуміється як акт фізичної особи, яка підлягає міжнародній кримінальній відповідальності (докладніше про це нижче). Водночас воєнні дії Російської Федерації класифікуються як збройний напад у розумінні статті 51 Статуту ООН та у відповідності до норм звичаєвого права. Відповідно, військова відповідь України є правомірним застосуванням права на самооборону. Обставини свідчать про те, що воєнні дії України відповідають вимогам необхідності та пропорційності.

Стаття 51 Статуту ООН передбачає право не лише на індивідуальну самооборону, а й право на колективну самооборону. Отже, будь-яка можлива військова допомога, яка надається державі, яка є жертвою збройного нападу, на її прохання є повністю правомірною та підпадає під дію принципу колективної самооборони.

Відповідно до Резолюції 3314 (XXIX) згода держави передати свою територію у розпорядження іншої держави, що буде використана цією іншою державою для здійснення акту агресії проти третьої держави, становить акт агресії. Відповідно, Республіка Білорусь, з території якої частина російських збройних сил здійснила напад на Україну, несе відповідальність за агресію, і, як наслідок, проти неї можуть і повинні бути вжиті відповідні контрзаходи.

Воєнні дії між Російською Федерацією та Україною, з правової точки зору, є міжнародним збройним конфліктом, до якого застосовуються норми чотирьох Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни, додаткового протоколу 1977 року до них, а також норми міжнародного звичаєвого гуманітарного права.

Серед норм, що застосовуються до міжнародних збройних конфліктів, варто згадати наступні: заборона нападу на цивільних осіб та цивільні об'єкти; лише військові цілі є законними об'єктами для нападу; заборона проведення нападів невибіркового характеру, за яких нападник не розрізняє цивільні та військові об'єкти; надання медичної допомоги всім пораненим та хворим; лікарні та всі медичні формування, а також медичний персонал, знаходяться під захистом; комбатанти, що потрапили у полон, здобувають статус військовополонених; військовополонені користуються захистом, в тому числі, від цікавості публіки; заборона використання таких методів та засобів ведення війни, що можуть призвести до надмірних страждань; заборона застосування методів або засобів ведення військових дій, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної та серйозної шкоди природному середовищу.

Хоча Російська Федерація не є стороною конвенцій про заборону застосування протипіхотних мін та касетних боеприпасів, такі види озброєння вважаються не гуманними, так як завдають надмірних страждань. Крім того,

забороняється використання запалювальної зброї, включно з термобаричними боєприпасами, використання яких в поточному збройному конфлікті приписується Російській Федерації, поблизу цивільного населення. Що стосується публічних погроз президента Російської Федерації щодо застосування ядерної зброї, варто згадати, що Міжнародний Суд ООН (МС ООН) визнав застосування ядерної зброї таким, що суперечить нормам та принципам міжнародного гуманітарного права. У консультативному висновку МС ООН було зазначено, що використання такої зброї може бути прийнятним лише *ultima ratio* (в якості останнього засобу), якщо під загрозою знаходиться саме існування держави, що не відповідає поточній ситуації.

У випадку збройного конфлікту норми, що гарантують основоположні права людини, включно з правом на життя та заборонаю тортур, застосовуються сумісно з нормами міжнародного гуманітарного права. Під час збройного конфлікту можуть вчинятися свавільні дії, що порушують основоположні права людини. Такі порушення можуть розглядатися в рамках індивідуальних або міждержавних позовів до Європейського суду з прав людини або інших уповноважених органів із захисту прав людини (наприклад, Комітет з прав людини ООН).

Російська Федерація здійснила акт агресії, а президент та інші політичні та військові діячі здійснили злочин агресії. Російська Федерація та Україна не є сторонами Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС), обидві держави також не ратифікували додатки до Статуту, що стосуються визначення злочину агресії та умов здійснення юрисдикції щодо цього злочину. Однак, МКС може здійснювати юрисдикцію щодо поточного збройного конфлікту на території України, відповідно до декларації України від 8 вересня 2015 року про прийняття юрисдикції Суду для цілей виявлення, переслідування та засудження порушників та співучасників за воєнні злочини, злочини проти людяності та злочин геноциду. Ця декларація визнає юрисдикцію Суду щодо подій, які відбулися на території України після 20 лютого 2014 року. Юрисдикція МКС поширюється не тільки на індивідів, що здійснюють ці злочини, а й на тих, хто наказує, підбурює чи спонукає вчинити такі злочини, або будь-яким іншим чином сприяє їх вчиненню. Юрисдикція також поширюється на президента, міністра закордонних справ та прем'єр-міністра, адже їх імунітет не захищає від здійснення Судом цієї юрисдикції.

Прокурор МКС висловив свою готовність розслідувати ситуацію в Україні. Крім того, окремі держави можуть ініціювати власне розслідування на основі універсальної юрисдикції або документувати злочини, вчинені на території України. Такі розслідування підтримають розслідування в рамках МКС шляхом надання доказів, а також можуть запустити процес притягнення до

відповідальності злочинців, що займають нижчі посади, в державних судах та їх засудження за злочини, вчинені на території України. Ми наголошуємо, що судові провадження щодо вчинених злочинів будуть більш ефективні, якщо проводитимуться спільно з масштабною допомогою від національних судових систем, і в контексті документування вчинених злочинів, і в контексті кримінальних проваджень над злочинцями, а також в контексті можливої співпраці з МКС. Враховуючи, що Суд не має юрисдикції щодо злочину агресії в даному випадку, особливу роль відіграють суди тих держав, які мають належне національне законодавство, що передбачає покарання за злочин агресії.

Порушення міжнародного права в минулому іншими державами, включно з протиправним застосуванням сили, не є підставою для вчинення такого порушення зараз чи у майбутньому. З таких порушень витікає міжнародна відповідальність відповідної держави. Відповідно, Російська Федерація повинна понести відповідальність за вчинення збройного нападу на Україну. Ми також вважаємо, що відсутність відповідного різкого засудження порушень міжнародного права у минулому академічною спільнотою не повинно бути перешкодою для відповідної реакції на поточні порушення. Грубі порушення міжнародного права повинні засуджуватися завжди, незалежно від того, хто їх вчиняє.

Цим засвідчуємо свою солідарність зі спільнотою українських юристів-міжнародників, а також готовність надати підтримку та допомогу у підготовці позовів з метою притягнути до відповідальності за міжнародні правопорушення державу Росія та індивідів, відповідальних за порушення міжнародно-правових норм. Ми також хочемо висловити свою глибоку повагу тим російським юристам-міжнародникам, які, не зважаючи на потенційні наслідки, мужньо висловили протест проти порушень міжнародного права, вчинених державою, громадянами якої вони є.

4 березня 2022

ЗАЯВА ПОЛЬСКИХ ЮРИСТОВ- МЕЖДУНАРОДНИКОВ ПО ПОВОДУ АГРЕССИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВ УКРАИНЫ

Аксиология современного международного правопорядка основывается на поддержании международного мира и безопасности, обеспечения справедливости и уважения основных прав человека. Вооруженное нападение и последующие военные действия Российской Федерации, которые ведутся с 24 февраля 2022 года против Украины на территории этого государства, грубо подрывают эти ценности. Эти действия являются нарушением основных принципов международного права, закрепленных в Уставе Организации Объединенных Наций (Устав ООН), которые также являются юридически обязательными нормами обычного международного права. Они подрывают основу правопорядка, который регулирует отношения современного международного сообщества. Нормы, запрещающие применения силы и угрозы силой, обладают особым характером, соответственно, Российская Федерация нарушила свои правовые обязательства не только по отношению к Украине, но и по отношению ко всему международному сообществу в целом.

Действия Российской Федерации, предшествующие применению силы против Украины и последующих военных действий, являются, вместе и по отдельности, нарушением запрещения применения силы или угрозы силой по определению статьи 2(4) Устава ООН, а также юридически обязательной нормы обычного права. В то же время, эти действия нарушают принцип мирного разрешения международных споров, который изложен в статье 2(3) Устава ООН, и соответствующую норму обычного права.

Военные действия Российской Федерации нарушают запрет на применение силы. Они не подпадают под действие ни одного из допустимых исключений, так как они не проводятся ни с предварительного разрешения Совета Безопасности ООН в соответствии с разделом VII, ни в целях самообороны на основании статьи 51 Устава ООН, что также является нормой обычного права. Они не являются ответом на вооруженное нападение Украины, которого на самом деле никогда не было. Кроме того, невозможным также есть применение оспариваемой концепции превентивной самообороны, так как не было риска неминуемого вооруженного нападения со стороны Украины.

“Приглашение”, предоставленное властями так называемой Донецкой народной республики (ДНР) и так называемой Луганской народной республики

(ЛНР), государственность которых была признана Российской Федерацией (на основе заявленного ими права на самоопределение), не может оправдать военные действия Российской Федерации против Украины. Эти действия не имеют юридической силы, потому что они не основываются ни на фактах, ни на нормах современного международного права, и являются нарушением территориальной целостности Украины. Только законные, эффективные и международно признанные органы могут просить другие государства ввести войска на территорию соответствующего государства (интервенция по приглашению/военная помощь по запросу). По тем же причинам так называемая ДНР и так называемая ЛНР не имеют права просить Российскую Федерацию о ведении военных действий против Украины, ссылаясь на коллективную самооборону. Несмотря на это, самооборона, как индивидуальная, так и коллективная, всегда подлежит жестким ограничениям, установленным принципами необходимости и соразмерности действий по отражению вооруженного нападения.

Соответственно, военные действия Российской Федерации против Украины квалифицируются как акт агрессии в его определении согласно Резолюции Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций 3314 (XXIX) от 1974 года, в которой изложена юридически обязательная норма обычного права. Резолюция определяет акт агрессии следующим образом: “применение вооруженной силы государством против суверенитета, территориальной неприкосновенности или политической независимости другого государства, или каким-либо другим образом, несовместимым с Уставом Организации Объединенных Наций” (статья 1 Приложения к Резолюции). Запрещение агрессии считается императивной нормой (*jus cogens*), обладающей характером *erga omnes* (обязательство перед всем мировым сообществом в целом). Таким образом, все государства обязаны принять меры для прекращения нарушения такой нормы, а также обязаны не признавать ситуацию, созданную таким нарушением, как правомерную. Санкции против Российской Федерации правомерны, так как являются мерой в ответ на совершенный акт агрессии, который влечёт за собой международную ответственность. Агрессию как акт государства нужно отличать от преступления агрессии, под которым имеется в виду акт индивида, который подпадает под международную уголовную ответственность (подробнее об этом дальше).

В то же время, военные действия Российской Федерации квалифицируются как вооруженное нападение в значении статьи 51 Устава ООН, а также соответственно обычному праву. Соответственно, военный ответ Украины, согласно международному праву, квалифицируется как правомерная самооборона. Анализ ситуации показывает, что военные действия, совершенные Украиной, соответствуют критериям необходимости и соразмерности.

Статья 51 Устава ООН предусматривает не только индивидуальное право на самооборону, но также и право на коллективную самооборону. Соответственно, любая возможная военная помощь государству, подвергшемуся вооруженному нападению, по просьбе этого государства, является полностью правомерной и подпадает под понятие самообороны.

Согласно Резолюции 3314 (XXIX), действие государства, позволяющего, чтобы его территория, которую оно предоставило в распоряжение другого государства, использовалась этим другим государством для совершения акта агрессии против третьего государства, квалифицируется как акт агрессии. Соответственно, Республика Беларусь, с территории которой совершались нападения части вооруженных сил России против Украины, также совершила акт агрессии, и соответствующие контрмеры могут и должны применяться по отношению к ней.

Военные действия между Российской Федерацией и Украиной, с юридической точки зрения, являются международным вооруженным конфликтом, к которому применяются нормы четырех Женевских конвенций 1949 года о защите жертв войны, Первого протокола Женевских конвенций 1977 года, а также нормы обычного международного гуманитарного права.

Среди норм, которые применяются в случае международных вооруженных конфликтов, стоит вспомнить следующие: запрещаются нападения на гражданское население и объекты; нападения должны совершаться только на военные объекты; запрещается совершать нападения, при которых невозможно провести различия между военными объектами и гражданскими лицами и объектами; обязательство оказывать медицинскую помощь всем больным и раненым; больницы и другие медицинские учреждения, а также медицинский персонал пользуются защитой; комбатанты, которые попали в плен, обретают статус военнопленных; военнопленные пользуются защитой, в том числе и от любопытства толпы; запрещается использование таких средств и методов ведения войны, которые причиняют излишние страдания; также запрещается использование средств и методов, которые способны причинить долговременный и серьезный ущерб природной среде.

Хотя Российская Федерация не является стороной конвенций о запрещении применения противопехотных мин и кассетных боеприпасов, такое вооружение считается негуманным, так как может причинять излишние страдания. Кроме того, зажигательное оружие, включая термобарические снаряды, использование которых в текущем вооруженном конфликте приписывается Российской Федерации, не могут использоваться в близости от гражданских лиц. Что касается публичных угроз президента Российской Федерации о применении ядерного оружия, стоит вспомнить, что Международный Суд ООН

(МС ООН) признал использование ядерного оружия таким, что по своей сути противоречит принципам и нормам международного гуманитарного права. МС ООН сделал вывод, что использование такого оружия возможно лишь *ultima ratio* (в качестве последнего средства) в том случае, когда под угрозу поставлено само дальнейшее существование государства, что неприменимо в данном случае.

В случае вооруженного конфликта нормы, которые гарантируют основные права человека, включая право на жизнь и запрет пыток, применяются совместно с международным гуманитарным правом. Во время вооруженного конфликта могут совершаться произвольные действия, которые нарушают основные права человека. Такие нарушения могут рассматриваться в качестве индивидуальных или межгосударственных исков в Европейском суде по правам человека или других уполномоченных органах по правам человека (например, в Комитете по правам человека ООН).

Российская Федерация совершила акт агрессии, а президент и другие политические и военные деятели совершили преступление агрессии. Российская Федерация и Украина не являются сторонами Устава Международного уголовного суда (МУС), а также оба государства не ратифицировали поправки, касающиеся преступления агрессии, и условия применения юрисдикции в отношении этого преступления. Однако, МУС может применять юрисдикцию по отношению к текущему вооруженному конфликту на территории Украины на основе декларации Украины от 8 сентября 2015 года о признании юрисдикции Суда в целях определения, преследования и осуждения нарушителей и соучастников военных преступлений, преступлений против человечества и преступления геноцида. Эта декларация признаёт юрисдикцию Суда по отношению к событиям, произошедшим на территории Украины после 20 февраля 2014 года. Юрисдикция МУС распространяется не только на лиц, совершающих эти преступления, но и на тех, кто приказывает, подстрекает или побуждает совершить такое преступление или каким-либо иным образом содействует его совершению. Ответственность также возлагается на президента, министра иностранных дел и премьер-министра, так как их иммунитеты не защищают от применения Судом юрисдикции по этому вопросу.

Прокурор МУС заявил о своей готовности расследовать ситуацию в Украине. Кроме того, отдельные государства также могут инициировать собственные расследования на основе универсальной юрисдикции или документировать преступления, совершенные на территории Украины. Такие расследования помогут ведению процесса в МУС путём предоставления доказательств, а также обеспечат возможность судебного преследования преступников, которые занимают низшие должности, в государственных судах, и их осуждения за

преступления, совершенные на территории Украины. Мы подчеркиваем, что судебные преследования за совершенные преступления будут более эффективными при масштабной помощи национальных судов, как в плане документации совершенных преступлений, так и уголовного преследования преступников, и возможного сотрудничества с МУС. Так как Суд не имеет юрисдикции в отношении преступления агрессии, отдельная роль отведена тем государствам, которые имеют соответствующее национальное законодательство, которое предусматривает наказание за преступление агрессии.

Нарушения международного права другими государствами в прошлом, включая противоправное применение силы, не могут быть основанием такого нарушения сейчас или в будущем. Результатом такого нарушения является наступление международной ответственности для нарушившего норму государства. Таким образом, Российская Федерация должна понести ответственность за совершение вооруженного нападения на Украину. Мы считаем, что отсутствие жесткого осуждения нарушений международного права в прошлом академическим сообществом не должно препятствовать этому сообществу должным образом отреагировать на текущие нарушения. Грубые нарушения международного права всегда должны осуждаться, независимо от того, кто их совершает.

Этим мы подтверждаем свою солидарность с сообществом украинских юристов-международников и выражаем свою полную поддержку и готовность помочь в подготовке исков, направленных на то, чтобы привлечь государство Россия к ответственности за международные правонарушения, а также индивидов, ответственных за нарушения международных норм. Мы также выражаем глубокое уважение тем российским юристам-международникам, которые, несмотря на возможные последствия, мужественно выступили против нарушений международного права, совершенных государством, гражданами которого они являются.

4 марта 2022

- Władysław Czapliński*
Patrycja Grzebyk
Jerzy Kranz
Jerzy Menkes
Anna Wyrozumska
Artur Kozłowski
Wojciech Szczepan Staszewski
Tomasz Lachowski
Izabela Skomerska
Brygida Kuźniak
Joanna Nowakowska-Matusecka
Marek Martyniszyn
Grzegorz Zbińkowski
Rafał Kownacki
Konrad Marciniak
Michał Balcerzak
Beata Faracik
Agnieszka Kunert-Diallo
Aleksander Cieśliński
Marcin Kałduński
Wojciech Burek
Dagmara Kuźniar
Maria Frankowska
Łukasz Dawid Dąbrowski
Piotr Uhma
Hanna Schreiber
Mieczysława Zdanowicz
Przemysław Osóbka
Robert Grzeszczak
Agata Wnukiewicz-Kozłowska
Anna Przyborowska-Klimczak
Joanna Ryszka
Joanna Gomuła
Aleksandra Mężykowska
Magdalena Półtorak
Andrzej Bisztyga
Joanna Markiewicz-Stanny
Tadeusz Gadkowski
Michał Skwarzyński
- Anna Czaplińska*
Michał Kowalski
Roman Kwiecień
Karolina Wierczyńska
Ewelina Cała-Wacinkiewicz
Bartłomiej Krzan
Magdalena Matusiak-Frącczak
Anna Głogowska-Balcerzak
Jan Barcz
Kaja Kowalczevska
Ewa Kamarad Aleksandra Szczerba
Paweł Filipek
Paweł Czubik
Piotr Szwedo
Katarzyna Myszona-Kostrzewa
Piotr Łubiński
Elżbieta Hanna Morawska
Genowefa Grabowska
Krzysztof Parulski
Andrzej Jakubowski
Rafał Szewczyk
Marcin Marcinko
Przemysław Tacik
Dobrośława Budzianowska
Michał Stępień
Dorota Garstka
Izabela Kraśnicka
Julia Kapelańska-Pregowska
Elżbieta Dynia
Maria M. Kenig-Witkowska
Tomasz Kamiński
Artur Nowak-Far
Jacek Skrzydło
Łukasz Gruszczyński
Anna Gołębiowska
Barbara Stępień
Anna Pudło-Jaremek
Marek Wasiński
Anna Kosińska

Remigiusz A. Henczel
Maciej Żenkiewicz
Marek Żylicz
Przemysław Roguski
Magdalena Słok-Wódkowska
Agnieszka Doczekalska
Marek Zieliński
Lidia Brodowski
Barbara Mikołajczyk
Tomasz Srogosz
Przemysław Saganek
Adam Wiśniewski
Anna Zbaraszewska
Paweł Kwiatkowski
Szymon Zaręba
Michał Sajkowski
Marcin Górski
Agata Kleczkowska
Agnieszka Szpak
Natalia Cwicinskaja
Leszek Stadniczenko
Katarzyna Urszula Gałka
Marta Szuniewicz-Stępień
Rafał Tarnogórski
Rafał Soroczyński
Ireneusz C. Kamiński
Tomasz Lewandowski
Aleksander Gubrynowicz
Anna Szarek-Zwijacz

Anna Zawidzka-Łojek
Piotr Stanisz
Kamil Strzępek
Patrycja Dąbrowska-Kłosińska
Piotr Milik
Adam Daniel Rotfeld
Grażyna Baranowska
Dawid Stadniczenko
Katarzyna Widlas
Paulina Krukowska-Siembida
Dagmara Kornobis-Romanowska
Rudolf Ostrihansky
Pénélope Tomaszewski-Guillon
Katarzyna Sękowska-Kozłowska
Katarzyna Randzio-Sajkowska
Krzysztof Drzewicki
Maria Woźniak-Malczewska
Szymon Kucharski
Agata Winkiel-Skóra
Monika Szwarc
Maria Masłowiec
Anastazja Gajda
Malwina Ewa Kotodziejczak
Stanisław Biernat
Patryk I. Labuda
Agata Bzdyń
Renata Szafarz
Konrad Pawłowski